

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE EĞRETİLEME KULLANIMI

Yazar : Hakan DİLMAN*

Öz

Dil, insan iletişiminin temel ögesidir. Dil, insan duygu ve düşüncelerinin ifade edilmesinin en önemli aracıdır. İnsan dili soyutu anlatmakta daima zorlanmaktadır. İnsanlar bu zorluğun üstesinden eğretilme denilen dil oyunu ile gelmişlerdir. Uluslararası ilişkilerde yapılan değerlendirmelerin de temel amacı alıcıların zihninde somut bir algılamaya yaratmaktır. Ancak uluslararası ilişkilerde şahit olunan her olayın nedenlerini ve olası sonuçlarını somutlaştırmak her zaman mümkün olmayabilmektedir. Bu nedenle zaman zaman uluslararası ilişkilere yönelik değerlendirmelerde dilden istifade ile soyutun somutlaştırılması yoluna gidilmektedir. Bu bağlamda eğretilme, bu tür uluslararası değerlendirmelerde sıklıkla kullanılmaktadır. Bu nedenle eğretilmenin bilinmesi ve dil farkındalığına sahip olunması önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dil, İletişim, Anlam, Eğretilme, Uluslararası İlişkiler,

USE OF METAPHOR IN INTERNATIONAL RELATIONS

Abstract

The fundamental element of the human communication is language. Language is the most important tool of expressing human emotions and thoughts. Human language has always had a difficulty in expressing abstract. Human beings have overcome this difficulty by means of a language game called metaphor. Basic purpose of the assessments based on international relations is to create a concrete perception in the minds of receivers. But it is not always possible to solidify the reasons and possible outcomes of all the events witnessed in international relations. That's why time to time solidifying capability of language is used in the assessments of international relations. Within this context metaphor is frequently used in such international assessments. That's why it is of great importance to be familiar with the metaphor and to have language awareness.

Key Words: Language, Communication, Meaning, Metaphor, International relations

Dil, insan iletişiminin temel ögesidir. Dil, insan duygu ve düşüncelerinin ifade edilmesinin en önemli aracıdır. İnsan dili soyutu anlatmakta daima zorlanmaktadır. İnsanlar bu zorluğun üstesinden eğretilme denilen dil oyunu ile gelmişlerdir. Uluslararası ilişkilerde

* Dr. Öğ. Alb. Harp Akademileri Komutanlığı Öğretim Başkanlığı.

yapılan değerlendirmelerin de temel amacı alıcıların zihninde somut bir algılamaya yaratmaktır. Ancak uluslararası ilişkilerde şahit olunan her olayın nedenlerini ve olası sonuçlarını somutlaştırmak her zaman mümkün olmayabilmektedir. Bu nedenle zaman zaman uluslararası ilişkilere yönelik değerlendirmelerde dilden istifade ile soyutun somutlaştırılması yoluna gidilmektedir. Bu bağlamda eğretileme, bu tür uluslararası değerlendirmelerde sıklıkla kullanılmaktadır. Bu nedenle eğretilemenin bilinmesi ve dil farkındalığına sahip olunması önem arz etmektedir.

Giriş:

İnsanoğlu, karşılıklı etkileşimini “dil” olarak adlandırılan bildirişim dizgesi ile sağlamaktadır. Bildirişim dizgesi başlangıçta sözlü olarak gelişmiştir. Sesleri temsil eden simgelerin yaratılmasından sonra yazılı gelen bildirişim dizgesi kalıcılık niteliği kazanmıştır.

İnsanoğlu yakın ve uzak çevresindeki her türlü olgu ve olaylarla ilgili duygu ve düşüncesini sözcük denilen kavram adlandırmaları ile tanımlamaktadır. Bu sözcükler, kurallar dizini olarak kabul edilen, her dilin kendine has dilbilgisi esasları doğrultusunda bir biri ardına getirilerek cümleler yaratılmakta ve iletişim gerçekleştirilmektedir.

Bu süreçte cümleler oluşturulurken iletişimin etkisi, seçilen sözcüklere yüklenen anlamlar ile kuvvetlendirilmektedir. Sözcüklere yeni anlamlar yükleme becerisi kimi kişileri dil kullanımında “usta” hale getirmekte, adeta onlara “dil cambazı” unvanını kazandırmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki dilde ustalık için yalnızca dil cambazlığı yeterli değildir. Zekâ, hazır cevaplık, girişkenlik ve sempati gibi özelliklerin bilgi birikimi, kültürel donanım, analiz-sentez becerisi ile bütünleştirilebilmesi, iletişimdeki etkiyi güçlendirmektedir.

Bu bağlamda, toplum ve uluslararası ilişkilere yön veren kişilerin, liderlerin ya da diplomatların yaptıkları konuşmaları kaleme alan kişilerin hemen herkes tarafından kabul edilen önemli özellikleri, metinleri kaleme alırken, dili ustalıkla kullanmalarıdır.

Dili ustalıkla kullanan bu kişilerin yazılı ve sözlü metinlerine bakıldığında, bu dil ustaları soyutu anlatmadaki zorluğun üstesinden “**eğretileme**” denilen dil sanatı ile gelmektedirler.

İnsanlar, somutu anlatmakta zorlanmamaktadır çünkü ister yazılı ister sözlü olsun kendine gönderilen iletiyi alan kişi, bu iletiyi kolaylıkla çözümleyebilmektedir. Ancak insan soyutun anlatılmasında her zaman zorlanmıştır. Bu sorunu aşmak içinde öncelikle doğadan ve yakın çevresinden hareket ederek somutu anlatmakta kullandığı sözcüklere yeni anlamlar yükleyerek soyutu somutlaştırma yoluna gitmiştir. Bu dilsel işlem “eğretileme” olarak adlandırılmaktadır.

Ülkelerin ulusal çıkar ve beklentilerini karşılamak için masa başında mücadele veren diplomatların, bu hususları yazılarında konu eden köşe yazarlarının ve liderlerin metinlerinde sıklıkla kullandıkları eğretilemenin nasıl bir işleyişe sahip olduğunun bilinmesi, uluslararası ilişkileri meslek olarak seçenlerde, dil farkındalığına sahip olunması açısından önemlidir.

Bugün uluslararası ilişkiler alanında çalışan bireylerin kullandıkları en önemli araç “dil”dir. Dil, taraflar arasında yürütülen müzakerelerin, menfaatlerin korunmasına yönelik anlatımların, savunmaların ve konuşulanların kalıcı hale getirilmesini mümkün kılan yazışmaların başlıca ögesidir.

Dinleyiciler ve okuyucular üzerinde kalıcı etki yaratan dünya liderlerinin ve diplomasi yazarlarının metinlerine bakıldığında, bu metinlerin en önemli özelliğinin, eğretileme yapılmış ifadeler içeriyor olmalarıdır. Bu metinler hiçbir zaman insanların hafızalarında tam olarak kalıcı olamamaktadır ancak bu metinler, içinde geçen eğretilemeli ifadeler ile hatırlanmaktadır.

Churchill’in “Iron Curtain” (demir perde) eğretilemesi, 5 Mart 1946 tarihinde Missouri, Fulton’da Westminster Koleji’nde yapmış olduğu “Sinews of Peace” adlı uzun konuşmasından belki de tek hatırlanan ifadedir (historyguide, 2008).

Churchill’in bu ifadesi, konuşmayı takip eden yaklaşık 50 yıla damgasını vurmuş, dönemin, sokaktaki adam tarafından dahi bilinen adını oluşturmuştur. 1964 yılında, Kıbrıs’ta Türk kökenli halkın maruz kaldığı olaylar nedeni ile Türk Silahlı Kuvvetlerinin, Ada üzerinde gerçekleştirdiği uçuşların hemen sonrasında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Lyndon Johnson, dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü’ye hitaben bir mektup göndermiştir. Öymen’in ifadesi ile

“diplomatik ölçülere sığmayacak ağırlıktaki” bu mektuba İnönü, “**Siz bu yolda giderseniz dünya yıkılır, yeni bir dünya kurulur, Türkiye’de o dünyadaki yerini bulur**” sözlerinin yer aldığı bir mektupla yanıt vermiştir. (Öymen,2008:42) İnönü’nün bu sözünde vurguladığı “**yeni dünya**” ifadesi, Türk-Amerikan ilişkilerinin gerilimli dönemlerinde sıklıkla hatırlana gelmiştir.

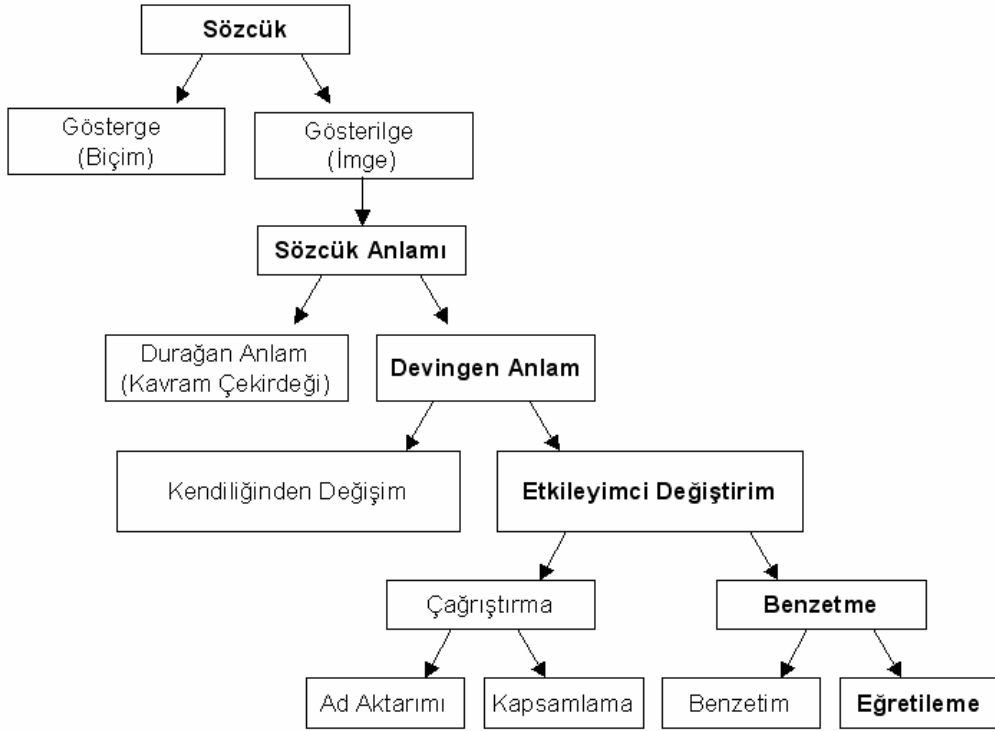
Yukarıda değinilen örnek kullanımlardan hareketle, uluslararası ilişkilerde eğretilme kullanımı konusunda dil farkındalığı sağlamak bu yazının genel, eğretilmenin işleyişinin tanınması ise özel amacıdır. Uluslararası ilişkiler ile ilgilenenlerin ve diplomatik ortamlara girecek olan kurmay subayların dilin, güçlü bir oyunu olan “eğretilme”yi tanımaları ve etkin olarak kullanabilmeleri, mücadele verecekleri masalarda onların ellerini güçlendirecektir.

Dil ve Anlam Oyunları;

Dil, bir toplulukta, insanların birbirleriyle karşılıklı olarak anlaşmalarına yarayan bildirişim dizgesi olup, iki kesimden oluşmaktadır. Birincisi, anlamları "saymaca" olarak saptanmış olan sözcük göstergeleri; ikincisi ise bu göstergelerin kullanımını düzenleyen gene saymaca nitelikli “dilbilgisi” olarak bilinene kurallar topluluğudur (Başkan,1988; 102).

Dildeki yapıtaşları olan sözcük birimlerinde bir "**gösterge**" yani biçim ögesi, bir de "**gösterilge**" yani anlam ögesi bulunur. Sözcüğün anlam ögesi, bu dilsel birimin iletmediği ya da uyandırdığı kavram, tasarım, düşüncedir (Vardar, 1990).

Dilde anlam ile yapılan oyunlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

göz	kötü niyetli bakış	"nazar"
göz	değer, itibar	"gözden düşmek"
göz	suyun kaynakıldığı yer	"kaynağın gözü"
göz	boşluk	"iğnenin gözü"
göz	ayırım	"çekmecenin gözü"

Bir sözcüğün devingen anlamı, sözcüğün kullanımına bağlı olarak biri "**kendiliğinden değişim**" diğeri ise "**etkileyimci değişim**" olmak üzere iki şekilde oluşur. Zaman içinde çevre koşullarının değişmesi ile sözcüğün biçiminin aynı kalmaya devam ettiği halde gösterilgesinin değişmesi "**kendiliğinden değişim**"dir. Bu duruma örnek olarak Başkan, "araba" sözcüğünü vermektedir. Eski çağ'da iki tekerlekli olan atlı veya öküzlü araba sonradan dört tekerlekliye geçmiş daha sonra da motor eklenmesi ile "öz-itimli" biçime yani otomobile dönüşmüştür (Başkan, 1988;154).

Sözcüğü kullanan kişinin bilinçli olarak sözcüğün durağan anlamının yanında yeni çevresel anlamlar oluşturması ise “**etkileyimci değiştirim**”dir. Sözcüğün bu biçimde belli bir etki yaratmak amacıyla kullanılmasına “dil oyunu” denilebilir. Burada sözcüğün çekirdek anlamı ile sanki oynanarak, belli bir gösteri yapılıyor gibidir. Bunun nedeni, anlatılmak istenen kavramın inceliklerini belirtecek sözcük anlamlarının dilde bulunmayışıdır. Onun için var olan anlamlar bilinçli olarak değiştirilip yeni bir desen, bir süs elde edilmektedir. Bu da, biri “**çağrıştırma**” diğeri ise “**benzetme**” olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilir (Dilman, 1990;4).

Birbirleriyle bağlantı kurulan iki birimden yalnızca bir tanesi açık seçik söylenirken diğerinin örtünük tutulması ile yapılan değiştirim “**çağrıştırma**”dır. Ancak burada daha önceden saptanmış olan ilişki bilindiği için alıcının aklına ikinci vasıtasıyla örtünük anlam gelir. Bu dil oyunu ise biri “**ad aktarımı**” diğeri ise “**kapsamlama**” olmak üzere iki şekilde yapılır. Bir kavramın, ilgili, bağıntılı olduğu bir başka kavramı gösteren kelimeyle anlatılması “**ad aktarımı**”dır. Türkiye Türkçe’sinde “Çankaya” sözcüğü ile “Türkiye Cumhurbaşkanlığı”nın anlatılması gibi. Bir bütünü, onun bir bölümü ile ya da bir bölümü onun bütünü aracılığıyla anlatmak ise “**kapsamlama**”dır. “Yelkenli tekne” anlamında “yelken” sözcüğünün kullanılması buna örnek olarak verilebilir (Dilman, 1990;4).

Etkileyici değiştirimin diğer bir yolu olan “**Benzetme**” ise sözcüğü kullanan kişinin bilinçli olarak farklı birimler arasındaki benzerlikleri öne çıkartmasıdır. Bunun sonucunda da iki türlü dil oyunu oluşur. Bunlardan biri “**benzetim**” diğer ise “**eğretileme**”dir.

Türkçe’de “gibi”, İngilizce’de ise “like” veya “as” sözcüklerinin kullanılmasıyla iki birim arasında yapılan karşılaştırma “**benzetim**”dir. “Çocuk tazı gibi koşuyor” ifadesi bir benzetimdir. Hızlı koşan tavşan ile çocuğun koşusu arasında bir benzerlik kurulmuştur (Dilman, 1990;4).

Eğretileme;

Aralarında uzak veya yakın bir ilgi bulunan iki unsur arasında bir benzetme yoluyla ilişki kurulması ise “**eğretileme**”dir. Fakat bu dil oyununda “gibi”, “like” veya “as” sözcükleri kullanılmaz. Benzetme doğrudan doğruya alıcının bağlantı kurmasına bırakılır. “O ne tilkidir”

ifadesinde yer alan “tilki” sözcüğünün “kurnaz kimse” yi anlatmada kullanılması bunun için bir örnek olarak verilebilir (Dilman, 1990; 4).

Uluslararası ilişkilerde eğretileme, yaygın bir biçimde tercih edilmektedir. Eğretileme, bir sözcük ya da ifadenin gerçekte ifade etmediği bir konuyu ya da olguyu anlatmada kullanılan dil oyunudur. Yaklaşık iki bin beş yüz yıl önce Aristo, siyasetçiler tarafından eğretilemenin ustalıklı kullanılması dinleyicilerin başka bir biçimde farkına varamayacakları hususları “görünür” kılacağını belirtmiştir (Roberts, 1954; 3-11, 1-1,2).

Eğretileme ve mizah, bir cümleyi anlamada kullanılan iki zihinsel performansı özetlemek için yararlı yollardır. Dil kullanımı ile ilgili günlük ifadelerimizin pek çoğu, çözümleyici süreci yakalayan bir “oluk” eğretilemesi kullanırlar. Bu eğretilemede fikirler nesnelendir, cümleler sandık ve iletişim yollamadır. Biz fikirlerimizi “toplarız” onları sözcüklere “koyarız” ve alıcıya fikirleri “aktarız” ya da “ulaştırırız”, o kişi de bizim sözcüklerimizin “içeriği / özünü” çıkarmak için onları “kolay anlayacak” bir biçime dönüştürür (Pinker, 1994; 230).

Eğretilemeler sadece retorik çalımlar ya da süsler olmayıp belirli bir olay ya da konuyu insanların nasıl kavradığını ya da yanıtladığını da şekillendirebilirler (Paris, 2002; 424). Eğretileme, kişiyi bir olgu ya da konuyu başka bir olgu ya da konunun ışığı altında kavramaya davet eder. David Allbritton’un ifadesi ile, “yeni bir bilgi alanının anlaşılması ya da bilindik bir bilgi alanının kavranmasını yeniden yapılandırmak için eğretileme bir çerçeve ortaya koyar” (Allbritton, 1995; 36).

Allbritton’un ifade ettiklerine ilave olarak George Lakoff, eğretilemenin farkına vardığımızı sınırladığını, anladığımızı vurgu yaptığını, inanmaya çalıştığımız çıkarımsal yapının bir kısmını oluşturduğunu ifade etmektedir (Lakoff, 1992; 481).

“Bu günlük, bir mücevherdir” ifadesini örnek olarak irdeleyecek olursak mücevheratın değeri kırat ile ölçülür. Günlüğün kıratı olmaz. Mücevher değerlidir. Dolayısı ile “bu günlük, bir mücevherdir” ifadesini kullanan kişi, alıcının anlam hafızasında mücevherin değeri ile günlükün değeri arasında bir ilişki kurulmasını sağlayarak “günlük değerlidir” mesajını vermektedir. Bu bağlamda eğretileme, soyutu

anlatmakta zorlanan insan aklının eldeki somut sözcüklerden yararlanmasıdır.

Uluslararası ilişkilerde hem yazılı hem de sözlü olarak dil kullanımı, bu sahanın uygulayıcılarında dil bilincini zorunlu kılmaktadır. Çünkü ağızdan çıkan bir söz ya da kâğıda aktarılan bir cümle, terim, gelecek kuşakları dahi uluslararası ilişkilerde bağlayıcı kılabilir.

Zaman zaman geçmişte söylenen sözler ya da belgeler, günü geldiğinde adeta bir poker oyunu mantığı içinde öne sürülmekte, tarafların diplomatik manevra kabiliyeti ya da tarafların ellerinde bulunan kartların değersizleştirilmesi amaçlanmaktadır.

Eğretilemenin işleyişini anlamak için;

“The U.S. has become the stepfather of the Middle East”

(Birleşik Devletler Ortadoğu'nun üvey babasıdır) ve

“Mr. President's lecture was a truck-load of information”

(Başkan'ın konuşması kamyon dolusu bilgi yüklü idi)

cümlelerini irdelemek yararlı olacaktır;

“*The U.S. has become the stepfather to the Middle East*” cümlesinde kurulan bağlantı şu biçimde gösterilebilir.

Böyle bir ifade için kurgulanan bağlantı Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Doğu için üstlendiği rolü somutlaştırırken, okuyucunun zihninde Amerika Birleşik Devletleri'nin algılanış biçiminin de olumlu yönde olmasını amaçlamaktadır. Öte yandan Orta Doğu'nun sahipsiz bir öksüz evlat gibi algılanmamasını, Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Doğu'yu koruyan ve kollayan bir baba rolüne sahip olduğunu vurgulayarak, bölge üzerinde emelleri olan

üçüncü taraflara da üstü kapalı bir mesaj vererek, adeta çocuğun istismar edilemeyeceğini satır arasında aktarmaktadır.

"Mr.President's lecture was a truck-load of information" cümlesinde kurulan bağlantı ise;

KONUŞMA → BİLGİ
KAMYON → YÜK

biçiminde gösterilebilir. Burada Başkan'ın konuşmasının bilgi yüklü olması ile kamyonun yük ile dolu olması arasında bir benzerlik kurulmuştur. Konuşmanın bilgi dolu olduğu vurgulanmaya çalışılırken başkanın konuşması hakkında olumlu bir etki yaratmak da amaçlanmaktadır.

Yukarıda verilen iki örnekte olduğu gibi eğretilmeler, duygusal anlam aktarılmasının yanı sıra okuyucu ve / veya dinleyici üzerinde duygusal reaksiyonların tetiklenmesi için de kullanılmaktadır.

Uluslararası Olaylar ve Eğretilme Kullanımı;

Özellikle gazete ve dergilerde eğretilmeli dil kullanımı ile sıklıkla karşılarız. Aşağıda örnekleri verilenlere benzer kullanımların sayısını artırmak mümkündür.

Sami Kohen, 6 Temmuz 2001 tarihli Milliyet gazetesindeki "Yorum" adlı köşesinde *"Bosna'da fiilen etnik temizlik kampanyasını yürüten Radovan Karaçiç ve Rotka Mladiç var. Bosna'da saklandığı söylenen bu iki "kasap"ın şimdiye kadar peşine düşen olmadı"* biçiminde bir ifade kullanmaktadır.

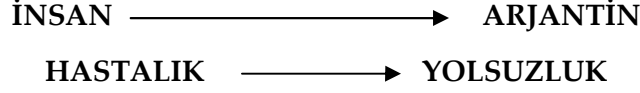
KASAP → HAYVAN
KARAÇİÇ, MLADIÇ → İNSAN

Burada Kohen, adını zikrettiği iki kişiyi "kasap" olarak niteleyerek insanlığa karşı işledikleri suçlardan ötürü okuyucunun

algılayışındaki olumsuzluğu daha da kuvvetlendirmekte, okuyucuda duygusal bir reaksiyonu tetiklemek istemektedir.

Hürriyet gazetesinin 6 Temmuz 2001 tarihli nüshasında Gila Benmayer, tarafından kaleme alınan Arjantin ile ilgili bir haberde yazar, “*yolsuzluk Arjantin’i iliğine kadar kemirmiş*” ifadesini kullanmaktadır.

Burada yazar,

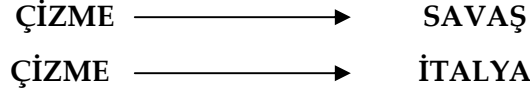

biçiminde kurgulanabilecek bir bağlantı kurmaktadır. Arjantin’in ekonomik olarak içine düştüğü sıkıntıyı, okuyucunun zihninde kalıcı kılmaya, durumun vahametini vurgulamaya çalışmaktadır.

Eğretilemenin siyasiler tarafından yaygın bir şekilde kullanıldığı da bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Hatta bu kişiler tarafından kullanılanlar bir müddet sonra siyaset jargonu içinde kendilerine yer edinmekte ve herkes tarafından kullanılır hale gelmektedirler.

1927 yılında İtalya, Akdeniz’de ve özellikle Türkiye’nin Adana ve Antalya bölgesinde bir takım sömürgeci politikalar izlemek amacıyla idi. İzmir’deki İtalyan okulunda faşizmin iktidara gelişinin 6’ncı yılı kutlamaları esnasında, kara gömlekli öğrenciler tören yaparlar ve akşamında da Roma radyosunda Mussolini’nin, “Faşizm, Doğu Akdeniz’e hâkim olmalıdır!” ifadesinin geçtiği bir konuşması yayınlanır. Bunun üzerine Atatürk, Tevfik Rüştü’ye “İtalyan okulu derhal kapatılacak, faşist üniforması giyenler 48 saatte Türkiye’yi terk edecek!” emrini verir ve “**Bana çizmeyi giydirmesinler!**” der (Akyol, 2008; 507).

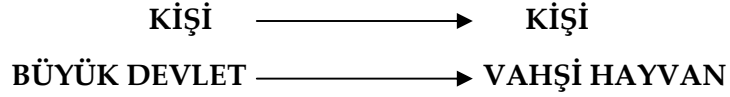
Atatürk, bu ifadesinde kullandığı “çizme” sözcüğüne yüklediği mesaj ile diplomasideki dil oyununda da cephedeki kadar usta olduğunu ortaya koymuştur. Atatürk bu sözünde;

kurgusundan hareket ederek savaşta giyilen çizme ile coğrafi olarak çizmeye benzeyen İtalya arasında bir ilişki kurmuştur. Verdiği mesaj oldukça açıktır: “**savaşırız**” ve “**İtalya’yı ayaklarımız altına alırız**”.

60’lı yılların ilk yarısının sonlarına doğru Kıbrıs’ta yaşanan gelişmeler, Türkiye’nin dünyaya bakışını değiştirmesinde etkili olmuştur. Özellikle en haklı olduğuna inandıkları durumlarda dahi müttefiklerinin Türkiye’nin yanında yer almaması, Türkiye’yi engellemeye ve baskı altına almaya çalışmaları, İsmet İNÖNÜ’ye “**Büyük bir devletle dostluk yapmak vahşi bir hayvanla aynı yataкта yatmaya benzer**” sözünü söyletmiştir (Öymen, 2008; 402).

İnönü bu sözünde;

arasında bir benzerlik kurarak kişinin sevdiği ile yatmasının yarattığı huzur ve rahatlığın aksine, büyük devlet ile kurulan dostluk ilişkisini vahşi hayvan ile kurulan ilişkiye benzeterek böyle bir ilişki sürecinde yaşanabilecek tehlikeye dikkat çekmiştir.

İsmet İnönü’den sonra CHP’nin genel başkanlığına seçilen ve çeşitli dönemlerde Türkiye Cumhuriyeti’nin Başbakanlık görevlerinde bulunan Bülent Ecevit, 1979 yılında Kanada Dışişleri Bakanı’nın Kıbrıs konusunda yaptığı bir takım baskılar karşısında, “**Bizi sıkıştırırlarsa duvarın ötesine geçeriz**” diyerek tepkisini ortaya koymuştur (Öymen, 2008). Bu tepkisel ifade, ulusal çıkarlar ile müttefikliğin gereği olan çıkarlar arasında farklılık olduğunun diplomatik bir dil ile yansıtılmasıdır.

BATI BLOKU ←— BERLİN DUVARI —→ DOĞU BLOKU
TÜRKİYE

Ecevit, bu tepkisel ifadesi ile Soğuk Savaş olarak adlandırılan döneme damgasını vuran **Berlin Duvarı**'na gönderme yaparak halen içinde bulunan Batı müttefikliğinden vaz geçip duvarın diğer tarafına, Doğu Blok'una geçilebileceği sinyali vermiştir.

1999 baharında, Yugoslavya Devlet Başkanı Slobodan Miloseviç'in kontrolü altındaki silahlı Sırp'lar, Kosova'nın Arnavut nüfusuna karşı harekete geçmişler ve bir insanlık trajedisine neden olmuşlardır. Amerikalı siyasi liderler, yaşanan insanlık trajedisine nasıl bir tepki gösterileceğini tartışırken Clinton döneminin Beyaz Saray yetkilileri ve Amerikan kongre üyelerinin yaptıkları beyanlarda, "Vietnam" (Vietnam), "Holocaust" (Soykırım), "Munich" (Münih) ve "the Balkan powder keg" (Balkan barut fıçısı) şeklindeki dört eğretileme öne çıkmıştır.

"**Vietnam**" eğretilemesi bir yandan Beyaz Saray yetkilileri ve Başkan Clinton tarafından Amerika'nın Kosova'da yaşanan olaylara müdahale etmesinin gerekçelerini anlatmak için kullanılırken, Amerikan Kongre üyelerinden müdahaleye karşı olanlar tarafından da Amerika'nın Vietnam'da yaşadığı olumsuzluklara gönderme yaparak kamuoyuna "bu bizim işimiz değil" mesajının verilmesinde kullanılmıştır.

"**Soykırım**" eğretilemesi ise İkinci Dünya Savaşı esnasında Nazi Almanyası'nın Avrupalı Yahudilere yaptığı soykırımı gündeme getirerek, 1980 yılında Tito'nun ölümü sonrasında Sırbistan Komünist Partisi başkanı Slobodan Miloseviç'in, sert yabancı düşmanlığı hâkim konuşmaları ile Büyük Sırbistan hülyası peşinde Boşnak ve Hırvatlara karşı başlattığı etnik temizliğin geldiği noktayı vurgulamak için kullanılmıştır.

"**Münih**" eğretilemesi Birinci Dünya Savaşından hareketle İkinci Dünya Savaşına ve oradan da günümüze bir bağıntı kurmaktadır. 1930'ların politikacıları, 1914 yılında Sırbistan'ın feda edilmesi ile genel

bir savaşın önlenebileceği düşüncesinden “yanlış ders” almışlardır. Bu yanlış aldıkları derslerini de 1938 yılında Çekoslovakya'nın feda edilmesinin, Almanya'yı yatıştıracağı biçiminde değerlendirerek Münih'te uygulamaya çalışmışlar ancak İkinci genel savaşı engelleyememişlerdir (Sander,1989;120). Tito'nun ölümünden sonra 80'li yıllarda Yugoslavya topraklarında ve özellikle Kosova'da yaşananlara müdahale edilmemesinin daha geniş kapsamlı bölgesel bir çatışmaya dönüşebileceğinin kamuoyuna anlatılabilmesi için “Münih” eğretilmesi kullanılmıştır.

Sander'in (1989;120) ifadesi ile “**Balkan barut fıçısı**” eğretilmesi ise Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasında rol oynayan “tarihin barut fıçısı” sıfatını kazanmış bulunan Balkan yarımadasındaki etnik yapının, her an tam bir istikrarsızlığa sürüklenebilirliğine gönderme yapmaktadır. Clinton yönetimi temsilcileri tarafından, “Balkan barut fıçısı” eğretilmesi, bölge halkları ile tarihsel ve kültürel bağları olan Türkiye, Yunanistan, Bulgaristan, Arnavutluk ve hatta Rusya gibi ülkelerin müdahil olabileceği bir istikrarsızlığın, daha geniş kapsamlı çatışmalara dönüşebileceği gerçeğine gönderme yapmak maksadı ile kullanılmıştır.

Uluslararası ilişkilerde sıklıkla kullanılan bir eğretilme de “**Balkanlaştırma**” (Balkanization) dır. Bu eğretilme etnik düşmanlığı, bir ülkenin parçalanmasını ve sosyal huzursuzluğu anlatmada kullanılmaktadır. Soğuk Savaş sonrasında özellikle Yugoslavya'nın dağılma sürecinde konu ile ilgili çalışmaları kaleme alanlar “balkanlaştırma” ifadesini kullanarak Bosna'da “etnik temizlik” kisvesi altında sürdürülen toplu katliamlar vasıtası ile bir bölgenin parçalanışını, yaşanan düşmanlıkları ve bunlara bağlı gelişen mikro milliyetçik olaylarını ve dünyanın başka coğrafyalarında yaşanan benzer faaliyetleri adlandırmaya, somutlaştırmaya çalışmışlardır.

Ülkelerin kimi zaman birbirlerine karşı yürüttükleri propagandalar için kullanılan eğretilmeler, siyasi içerikli günlük konuşmaların içinde kendisine yer bulabilir. Buna bir örnek olarak 1946 yılında Mao Zedong'un, Amerikalı gazeteci Anna Louise Strong ile yaptığı söyleşide, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği gibi emperyalist emelleri olan ve özellikle ABD'ye karşı propaganda için kullandığı “**kağıttan kaplan**” (paper tiger) eğretilmesi verilebilir.

"In appearance it is very powerful but in reality it is nothing to be afraid of; it is a paper tiger. Outwardly a tiger, it is made of paper, unable to withstand the wind and the rain. I believe the United States is nothing but a paper tiger" (Wikipedia, 2009).

"Dışarıdan bakıldığında çok güçlüdür, ancak aslında ortada korkacak bir şey yoktur; o "kağıttan bir kaplandır". Rüzgara ve yağmura karşı dayanıksız, kağıttan yapılmış bir Kaplan sureti. ABD'nin kağıttan bir kaplandan başka bir şey olmadığına inanıyorum."

diyerek Mao, Amerika Birleşik Devletlerinin gücünü küçültmeye çalışmıştır.

Ancak dönemin Sovyet Başbakanı Nikita Kruşçev, Çin ile Rusya arasında gelişmeye başlayan farklılıklara ve Çin'in Rusya'yı emperyalist politikalar ile suçlaması nedeni ile yaşananlar üzerine

*"although the "U.S. is a paper tiger, it has **nuclear teeth**"* (time, 2009),

"her ne kadar Birleşik Devletler bir kağıttan kaplansa da nükleer dişleri var" diyerek Sovyetlerin, ABD'yi nasıl gördüğünü bir başka eğretileme ile somutlaştırarak ortaya koymuştur.

Öte yandan son yirmi yıl içerisinde dünyadaki gelişmelere bağlı olarak yapılan uluslararası ilişkiler ile ilgili değerlendirmelerde, **"yaşlı Avrupa"**, **"ikinci cephe"**, **"şer eksenini"** , **"sorumlu hissedar"** eğretilmelerine sıklıkla rastlanmaktadır.

2003 yılında dönemin Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, soğuk savaş sonrasında doğu Avrupa ülkelerinden Amerika'nın Irak harekâtı için aldığı desteği vurgulamak ve kendilerine destek vermeyen Avrupalı geleneksel müttefikleri olan Almanya ve Fransa'yı küçümsemek maksadı ile 22 Ocak 2003 tarihinde Hollandalı bir gazetecinin sorusunu yanıtlarken kullandığı **"yaşlı Avrupa"** (old Europe) nitelmesi ile şimşekleri üzerine çekmişti.

*"Now, you're thinking of Europe as Germany and France. I don't. I think that's **old Europe**. If you look at the entire NATO Europe today, the center of gravity is shifting to the east."* (wikipedia, 2008)

“Şimdi, Avrupa’nın Almanya ve Fransa’dan ibaret olduğunu düşünüyorsunuz. Ben aynı fikirde değilim. Ben onları yaşlı Avrupa olarak kabul ediyorum. Şayet bugün bütün NATO Avrupasına bakacak olursanız, ağırlık merkezi doğuya kaymaktadır.”

11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletlerinin New York ve Washington DC kentlerinde, dört yolcu uçağının kaçırılıp ikisinin İkiz Kulelere, bir diğerrinin ise Pentagon’a gerçekleştirdiği saldırılar, Amerikan Hükümeti tarafından, Amerika Birleşik Devletlerinde sivilleri ve askerleri hedef alan terör saldırısı olarak açıklanmış ve ardından Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Bush tarafından terör ile savaş başlatılmıştır.

Bu kapsamda tarihinde ilk defa NATO, 5’inci maddeyi uygulamaya koymuş ve Amerika Birleşik Devletlerine yönelik bu saldırıları, tüm üye ülkelere yapılmış olarak kabul etmiştir. Bu kabul üzerine NATO, Amerika Birleşik Devletlerinin saldırıların sorumlusu olarak gördüğü El-Kaide’yi desteklediği için Afganistan’daki Taliban yönetimine karşı askeri bir harekâtı gündeme getirmiş ve uygulamaya koymuştur.

Amerika Birleşik Devletlerinin 2002 Ocak ayında 660 askerini Filipinlerde konuşlandırması, medya ve akademik çevrelerde Amerika’nın terörle mücadelesinde **“Güneydoğu Asya ikinci cephe mi?”** sorusunu akıllara getirmiştir. Foreign Affairs dergisinin Temmuz/Ağustos 2002 sayısında John Gershman tarafından kaleme alınan bir makale **“Is Southeast Asia the second front”** başlığını taşımaktadır (foreignaffairs, 2008).

İkinci cephe ifadesinin bu kullanımı akıllara otomatikman Afganistan’ı getirmekte ve dolayısı ile Afganistan terör ile mücadele de **“Birinci cephe”** sıfatını kazanmaktadır.

AFGANİSTAN HAREKATI → BİRİNCİ CEPHE
GÜNEYDOĞU ASYA → İKİNCİ CEPHE

Öte yandan Güneydoğu Asya, Amerika'nın terör ile mücadelesinde ikinci cephe olma özelliğini kazanırken, El-Kaide'nin Londra ve Madrid'te gerçekleştirdiği bombalı saldırılar 15 Temmuz 2005 tarihinde International Herald Tribune'nde Robert S.Leiken ve Steven Brooke tarafından kaleme alınan bir haberin başlığında "Al Qaeda's second front: Europe" (El Kaide'nin İkinci Cephesi: Avrupa) olarak yer almaktadır (International Herald Tribune, 2008).

Yine burada 11 Eylül saldırıları "Birinci cephe" olarak algılanmakta ve farklı bir kıtada El-kaide tarafından gerçekleştirilen yeni saldırıların yeni bir cephe, ikinci cephe olarak nitelendirilmesini olası kılmaktadır.

El-Kaide'nin AMERİKA SALDIRILARI —————→ BİRİNCİ CEPHE

El-Kaide'nin MADRID, LONDRA SALDIRILARI → İKİNCİ CEPHE

ABD Başkanı Bush, 29 Ocak 2002 tarihinde "Birliğin Durumu" konuşmasında Kuzey Kore, İran ve Irak ile ilgili tehdit değerlendirmeleri yaptıktan sonra;

*"States like these, and their terrorist allies, constitute an **axis of evil**, arming to threaten the peace of the world. By seeking weapons of mass destruction, these regimes pose a grave and growing danger. They could provide these arms to terrorists, giving them the means to match their hatred. They could attack our allies or attempt to blackmail the United States. In any of these cases, the price of indifference would be catastrophic" (Washington Post, 2009).*

*"Bu tür ülkeler ve onların terörist müttefikleri dünya barışını tehdit etmek için silahlanan bir "**şer eksenini**" oluşturmaktadır. Bu rejimler, kitle imha silahları ele geçirmeye çalışarak, gittikçe büyüyen, ciddi bir tehlike yaratmaktadır. Bu silahları teröristlere vererek onlara nefretleriyle uyumlu vasıtalar sağlayabilirler. Müttefiklerimize saldırabilirler ya da ABD'ye santaj yapmaya teşebbüs edebilirler. Hangi yolu tercih ederlerse etsinler, onlara kayıtsız kalmamızın bedeli felaket olabilir."*

diyerek İran, Irak ve Kuzey Kore'yi “şer eksenini” (axis of evil) olarak nitelmiş ve bu ülkeleri teröristlere yardım etmek, kitle imha silahı edinmeye çalışmakla suçlamıştır.

Burada metafizik ve ruhani bağlamda şeytanlık kavramının karşıladığı “evil” sözcüğünün kullanılması bir tercih konusudur. Burada bilinçli olarak “evil” sözcüğü kullanılarak, sözcüğün “kötülük” ve “şer” tanımlamaları vurgulanmak istenmiştir. Bush'un sözleri ile, Hollywood filmlerinde olduğu gibi kötü ve iyi arasında bir mücadele yansıtılmaya çalışılmaktadır. Bu ifadenin kullanılmasının altında yatanın Amerika'nın kovboy geçmişinin bir yansıması da olduğu düşünülebilir. İyi şerif, kötü soyguncular, hırsızların peşindedir. Ya da iyinin mutlaka kötüyü yendiği ideal dünyanın savunucusu rolünün bir tezahürü de denilebilir.

Nitekim benzer bir ifade de 8 Mart 1983 tarihinde ABD Başkan'ı Ronald Reagan tarafından Orlando'da Evangelistlerin Ulusal Toplantısı'nda yapılan konuşmada kullanılmıştır. Ronald Reagan konuşmasının bir bölümünde Gorbaçov öncesi Sovyetler Birliği için “Şeytan (Kötülük) İmparatorluğu” (**Evil Empire**) nitelmesinde bulunmuştur.

“ So, I urge you to speak our against those who would place the United States in a position of military and moral inferiority. You know, I've always believed that old Screwtape reserved his best efforts for those of you in the church. So, in your discussions of the nuclear freeze proposals, I urge you to beware the temptation of pride - the temptation of blithely declaring yourselves above it all and label both sides equally at fault, to ignore the facts of history and the aggressive impulses of an evil empire, to simply call the arms race a giant misunderstanding and thereby remove yourself from the struggle between right and wrong and good and evil” (hbcı, 2009).

“ABD'nin askeri ve ahlaki anlamda alçaltıcı bir seviyeye sürükleyecek olanlara karşı sesinizi yükseltmenizi istiyorum. Her zaman siz kilisedekilerin yanında olan meşhur Screwtape (mektuplarına)'e daima inandığımı bilirsiniz. Bu nedenle, nükleer silah üretiminin dondurulmasıyla ilgili tartışmalarımızda, gururun sizi yanlış yöne sevk edebileceğinin farkında olmanızı, neşe içinde kendinizi her şeyden üstün görerek ve her iki tarafın da eşit derecede hatalı olduğunu açıklayarak, tarihin gerçeklerini ve bir “şer imparatorluğunun”

saldırğan dürtülerini göz ardı edip, silah yarışını sadece kocaman bir yanlış olarak nitelendirerek doğru ile yanlış ve iyi ile kötü arasındaki mücadeleden vazgeçme gafletine düşmemenizi istiyorum."

İran'da Şahlık rejimini yıkarak İslam Cumhuriyeti'ni kuran Ayetullah Humeyni, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Reagan'ın Sovyetler Birliği için kullandığı "**şeytan**" benzetmesini Amerika Birleşik Devletleri için kullanmıştır.

Ayetullah Humeyni, 1989 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Başkanı Mihail Gorbaçov'a hitaben kaleme aldığı ve "İslamiyete Davet" niteliği taşıyan mektubunda, "Sizden ciddi olarak istediğim şey şudur: Hayaletten ibaret marksizm duvarlarının yıkılışı esnasında batının ve özellikle **büyük şeytan Amerika'nın** zindanına esir olmayın. Komünizm dünyasının kamburlaşmış yetmiş yıllık son çürük yuvasını tarihin ve ülkenizin çehresinden silmenin ve gerçek övüncünüzün bilincine varmanız ümit ederim" sözlerine yer vermiştir (imamhumeyni, 2009). O günden itibaren İslam coğrafyasında, milliyet farkı gözetmeksizin tüm aşırı tutucu gruplar tarafından Amerika'nın "**şeytan**" sıfatı ile birlikte kullanılması yaygınlaşmıştır.

Özellikle Çin'in ekonomik gelişmeler ile sağladığı hızlı ilerleme, uluslararası ilişkilerde küresel bir oyuncu olarak ortaya çıkmasına ve dolayısıyla küresel sisteme entegrasyonunda "**sorumlu hissedar**" (**responsible stakeholder**) rolünü yerine getirmesi yönünde değerlendirmelere neden olmuştur. İş dünyasına ait olan sorumlu hissedar ifadesi, uluslararası ilişkilerde de kullanılmaya başlanmıştır.

2005 yılında Washington D.C'de düzenlenen Amerika-Çin Üst Düzey Diyalog Toplantısı'nın kapanışında ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Robert B. Zoellick yaptığı konuşmada, Çin'i sorumlu hissedar olmaya teşvik ettiklerini söylemiştir.

*"As it becomes a major global player, we are now encouraging China to become a "**responsible stakeholder**" that will work with the United States and others to sustain, adapt, and advance the peaceful international system that has enabled its success"* (State, 2008).

"Önemli bir küresel oyuncu haline gelen Çin'i, kendisini başarıya götüren barışçıl uluslararası sistemi sürdürmek, uyum sağlamak ve geliştirmek

amacıyla ABD ve diğerleri ile birlikte çalışacak "sorumluluk sahibi bir hissedar" olmaya teşvik ediyoruz."

Sonuç;

Uluslararası ilişkilerde aktif olarak yer alan ya da bu alan için aday olan kişilerin dil bilincinin geliştirilmesi, yazılı ya da sözlü metinleri oluştururken dilin kendilerine sağladığı imkânların farkında olmaları önem arz etmektedir. Diploması masasında kazanılan zaferin aracı "**dil**"dir. Masanın etrafında yer alanların en büyük silahı ise kullandıkları dile olan hâkimiyetleridir.

İnsan dilinin zorlandığı konu soyutun anlatılmasıdır. Bunun için en büyük yardımcı yine dilin kendi içinde yarattığı "dil oyunu" imkânıdır. Dil oyunlarının en önemlisi "eğretileme"dir. Eğretileme, soyutu somutlaştırarak, okuyucu ya da dinleyicinin zihninde mesajın kalıcılığının sağlanmasında ve duygusal reaksiyonlar yaratılmasında güçlü bir araçtır.

Siyasi söylemde ve özellikle uluslararası ilişkiler ile ilgili değerlendirme ve analizlerde, alıcı kitleye mesajın tam olarak aktarılmasında, eğretilemelerden yararlanılması kaçınılmazdır. Bu bağlamda eğretilemeler, uluslararası platformlarda metinleri ya da analizleri kaleme alanların zekice kurguladıkları dil oyununun dışı vurumudur.

Siyasi liderlerin yazılı veya sözlü metinlerinin, ifadelerinin ya da uluslararası ilişkilerde yapılan analizlerin kalıcılığını ve hatırlanabilirliğini sağlayan en büyük unsurun, bu ifade ya da metinlerde yer alan eğretilemeler olduğu gerçeği hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir.

Sözcükler ve sözcükler vasıtası ile yaratılan cümleler, dünya barışı ve istikrarında işe koşulan önemli araçlardır. Dile hâkimiyet ve onu ustaca kullanmak, kişilerin elindeki en önemli yetenektir. Bu yeteneğe sahip olmak ise önce ana dile sonra da işe koşulan yabancı dile hâkimiyeti zorunlu kılmaktadır. Dile hakimiyet ise önce kişinin kendi ana dilini sevmesi ve onda ustalaşması daha sonra da edindiği diğer araç diller ile haşır neşir olma sıklığı ile mümkün olabilmektedir.

Usta bir dil oyuncusu olunması dileği ile...

KAYNAKLAR:

1. Allbritton, W. David, "When Metaphors Function as Schemes. Some Cognitive Effects of Conceptual Metaphors", *Metaphor and Symbolic Activity*, 10, 1995
2. Aksan, Doğan, "Anlambilimi ve Türk Anlambilimi", Ankara, 1987
3. Akyol, Taha, "Ama Hangi Atatürk", Doğan Kitap, İstanbul, 2008
4. Başkan, Özcan, "Linguistik Metodu", Çağlayan Yayınevi, 1967 "Bildirişim", İstanbul, 1988
5. Benmayer, Gila, "Arjantin'in 40 Milyar Doları Kayıp", *Hürriyet Gazetesi*, 6 Temmuz 2001
6. Dilman, Hakan, "İngilizce Sözcüklerde Çağrışımsal Anlam Kaydırmaları", İstanbul, 1990 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)
7. Kohen, Sami, Yorum, "Suçlu bir değil", *Milliyet Gazetesi*, 6 Temmuz 2001
8. Lakoff, George, "Metaphor and War. The Metaphor System Used to Justify War in the Gulf", Ed. Martin Pütz, *Thirty Years of Linguistic Evolution*, Amsterdam, John Benjamins, 1992
9. Öymen, Onur, "Çıkış Yolu", *Remzi Kitabevi, İstanbul, 2008*
10. Paris, Roland, "Kosovo and the Metaphor War", *Political Science Quarterly*, Vol. 117., No:3, 2002,
11. Pinker, Steven, "The Language Instinct", *Morrow*, New York, 1994
12. Roberts, Rhys. W., *Trans.*, Aristotle, "Rhetoric", *Modern Library*, New York, 1954
13. Sander, Oral, "Siyasi Tarih 1918-1994", *İmge Kitabevi, 1989*
14. <http://www.historyguide.org/europe/churchill.html> 25 Nisan 2008
15. http://www.wikipedia.org/wiki/Old_Europe 25 Nisan 2008
16. http://www.wikipedia.org/en/paper_tiger 25 Nisan 2008
17. <http://www.hbci.com/~tgort/empire.htm> 25 Nisan 2008
18. <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/onpolitics/transcripts/sou012902.htm> 25 Nisan 2008
19. <http://www.foreignaffairs.org/20020701faessay8520/john-gershman/is-southeast-asia-the-second-front.html> 25 Nisan 2008
20. <http://www.iht.com/articles/2005/07/14/opinion/edleiken.php> 25 Nisan 2008
21. <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2005/57822.html> 28 Nisan 2008
22. <http://www.imamhumejni.com> 10 Mayıs 2009